نام و نام خانوادگی:	باسمه تعالی اداره آموزش وپرورش ناحیه ۴ تبریز **دبیرستان پسرانه مکتب الحسین (ع) میثاق**	ماده امتحانی: **علوم و فنون ادبی ۳**
کلاس: **دوازدهم انسانی**		مدت امتحان: **۷۵ دقیقه**
شماره صندلی :		تاریخ امتحان: **۱۴۰۲/۱۰/۰۶**

تحصیل،تهذیب،ورزش

ردیف		بارم
	تاریخ ادبیات (۲ نمره)	
	۱ – جاهای خالی را با واژه های مناسب پر کنید.	
	الف) صبای کاشانی در ..... ، قصیده و ..... دست داشت و در این قالب های شعری آثار ماندگار دارد.	۱
	ب) ایرج میرزا در به کارگیری تعبیرات ..... و آفریدن اشعاری ساده و روان مهارت بسیار داشت.	
	ت) مجموعه نوشته های طنزآمیز سیاسی – اجتماعی دهخدا با عنوان ..... در روزنامه صوراسرافیل منتشر می شد.	
	۲ – هر یک از موارد گروه در دو طرف جدول زیر، مربوط به کدام یک از شخصیت های مطرح شده است؟ (دو مورد اضافی است)	

الف) منشآت او دارای عبارات کوتاه و موزون و مسجع هست.	۱) اشرف الدین گیلانی
ب) داستان باستان و شمس الدین و قمر اثر اوست.	۲) محمدتقی بهار
پ) مجله دانشکده و نوبهار با مدیریت ایشان به عرصه ظهور رسید.	۳) ادیب الممالک فراهانی
ت) اشعار وی در روزنامه نسیم شمال به چاپ می رسید.	۴) عارف قزوینی
	۵) میرزا حسن خان بدیع
	۶) قائم مقام فراهانی

۱

	سبک شناسی (۲ نمره)	
	۳ – نثر فارسی در دوره بیداری چه تحولاتی یافت؟	۱
	۴ – چه عواملی در ایجاد نهضت بازگشت ادبی مؤثر بودند؟	۱
	موسیقی شعر (۶ نمره)	
	۵ – وزن ابیات زیر را در مقابل آن بنویسید. (نیاز به تقطیع در ورقه نیست؛ فقط وزن نوشته شود)	۱
	الف) درد عشقی کشیده ام که مپرس / زهر هجری چشیده ام که مپرس	
	ب) از کرده خویشتن پشیمانم / جز توبه ره دگر نمی دانم	

www-kanoon-ir

۶ – بیت زیر را به صورت کامل تقطیع کرده و زیر هر مصراع علامت های هجایی آن را گذاشته و ارکان هر دو مصراع مشخص شده و ریتم و وزن هر رکن نوشته شود. پس از تعیین پایه های آوایی، وزن کامل مصراع را بنویسید.

ای سرو بلند قامت دوست / وه وه که شمایلت چه نیکوست

۲

۷ – بیت زیر را از نظر تقطیع هجایی تکمیل کنید.

تا رفت مرا از نظر آن چشم جهان بین / کس واقف ما نیست که از دیده چه ها رفت

۱

پایه های آوایی مصراع اول	تا رَف ت مَ			هان بین
پایه های آوایی مصراع دوم		ما نی ست کِ	اَز دی دِ چِ	

۸ – بیت زیر را به صورت کامل تقطیع کرده و زیر هر مصراع علامت های هجایی آن را گذاشته و ارکان هر دو مصراع مشخص شده و ریتم و وزن هر رکن نوشته شود. پس از تعیین پایه های آوایی، وزن کامل مصراع را بنویسید.

به صد جان ارزد آن رغبت که جانان / نخواهم گوید و خواهد به صد جان

۱/۵

اختیارات شاعری زبانی به کار رفته در بیت بالا را با نشانی دقیق ذکر نمایید.

۰/۵

www-kanoon-ir

زیبایی شعر (۶ نمره)

۹ – در ابیات زیر آرایه مراعات النظیر بین کدام واژه ها ایجاد شده است؟ مشخص کنید. ۱
الف) مه روشن میان اختران پنهان نمی ماند / میان شاخه های گل مشو پنهان که پیدایی

ب) باغ بی برگی / روز و شب تنهاست / با سکوت پاک غمناکش / ساز او باران ، سرودش باد

۱۰- در ابیات زیر تلمیح را مشخص کنید و درباره آن توضیح دهید. ۱
الف) حرفی است این که خضر به آب بقا رسید / زین چرخ دل سیه، دم آبی ندید کس

ب) در آینه دوباره نمایان شد / با ابر گیسوانش در باد / باز آن سرود سرخ أنا الحق / ورد زبان اوست

۱۱ – آرایه تضمین را در عبارات و اشعار زیر پیدا کرده و ارتباط آن با قسمت های دیگر متن را مشخص کنید.
الف) عاکفان کعبه جلالش به تقصیر عبادت معترف که: « ما عبدناکَ حقَّ عبادتِک » ۱

ب) مکن گریه بر گور مقتول دوست / قل الحمدالله که مقبول اوست

۱۲ – در ابیات زیر لف و نشرها را یافته و نوع آن را مشخص کنید.
الف) فرو رفت و بر رفت روز نبرد / به ماهی نم خون و بر ماه گرد ۱

ب) روی و چشمی دارم اندر مهر او / کاین گهر می ریزد آن زر می زند

۱۳ – آرایه تضاد و تناقض را در ابیات زیر مشخص کنید.

- شکر ایزد که به اقبال کله گوشه گل / نخوت باد دی و شوکت خار آخر شد ۲

- عجب مدار که در عین درد خاموشم / که درد یار پری چهره عین درمان است

- ز کوی یار می آید نسیم باد نوروزی / از این باد ار مدد خواهی، چراغ دل برافروزی

- در نیابد حال پخته هیچ خام / پس سخن کوتاه باید؛ والسّلام

www-kanoon-ir

نقد و تحلیل نظم و نثر (۴ نمره)

۱۴ – متن زیر را از کتاب « چرند و پرند » دهخدا از نظر ویژگی های زبانی دوره بیداری بررسی نمایید. ۱

«باری، چه دردسر بدهم؟ آن‌قدر گفت و گفت و گفت تا ما را به این کار واداشت. حالا که می‌بیند آن روی کار بالاست، دست و پایش را گم کرده، تمام آن حرف‌ها یادش رفته. تا یک فرّاش قرمزپوش می‌بیند، دلش می‌تپد. تا به یک ژاندارم چشمش می‌افتد، رنگش می‌پرد. هی می‌گوید: امان از همنشین بد».

۱۵ – این سروده را در قلمرو ادبی بررسی کنید. ۱/۵

گریه را به مستی بهانه کردم — شکوه‌ها ز دست زمانه کردم
آستین چو از چشم برگرفتم — سیل خون به دامان روانه کردم
از چه روی چون ارغنون ننالم؟ — از جفایت ای چرخ دون ننالم
چون نگریم ز درد و چون ننالم — دزد را چو محرم به خانه کردم؟

عارف قزوینی

۱۶ – شعر زیر را از نظر ویژگی های تاریخی دوره بیداری بررسی نموده و در چند مورد توضیح دهید. ۱/۵

ای مرغ سحر چو این شب تار — بگذاشت ز سر سیاهکاری
وز نفحهٔ روح‌بخش اسحار — رفت از سر خفتگان خماری
بگشود گره ز زلف زر تار — محبوبهٔ نیلگون عماری
یزدان به کمال شد پدیدار — و اهریمن زشت‌خو حصاری

یاد آر ز شمع مرده یاد آر

علی‌اکبر دهخدا

www.kanoon.ir

طراح سؤالات: محمدحسین یگانه

نام و نام خانوادگی:	باسمه تعالی اداره آموزش وپرورش ناحیه ۴ تبریز **دبیرستان پسرانه مکتب الحسین (ع) میثاق**	ماده امتحانی: **علوم و فنون ادبی ۳**
کلاس: **دوازدهم انسانی**		مدت امتحان: **۷۵ دقیقه**
شماره صندلی :		تاریخ امتحان: **۱۴۰۲/۱۰/۰۶**

تحصیل،تهذیب،ورزش

پاسخ نامه

تاریخ ادبیات (۲ نمره)

۱ – جاهای خالی را با واژه های مناسب پر کنید.

الف) صبای کاشانی در **مثنوی** ، قصیده و **غزل** دست داشت و در این قالب های شعری آثار ماندگار دارد.

ب) ایرج میرزا در به کارگیری تعبیرات **عامیانه** و آفریدن اشعاری ساده و روان مهارت بسیار داشت.

ت) مجموعه نوشته های طنزآمیز سیاسی – اجتماعی دهخدا با عنوان **چرند و پرند** در روزنامه صوراسرافیل منتشر می شد.

۲ – هر یک از موارد گروه در دو طرف جدول زیر، مربوط به کدام یک از شخصیت های مطرح شده است؟ (دو مورد اضافی است)

الف) منشآت او دارای عبارات کوتاه و موزون و مسجع هست.	۱) اشرف الدین گیلانی
ب) داستان باستان و شمس الدین و قمر اثر اوست.	۲) محمدتقی بهار
پ) مجله دانشکده و نوبهار با مدیریت ایشان به عرصه ظهور رسید.	۳) ادیب الممالک فراهانی
ت) اشعار وی در روزنامه نسیم شمال به چاپ می رسید.	۴) عارف قزوینی
	۵) میرزا حسن خان بدیع
	۶) قائم مقام فراهانی

سبک شناسی (۲ نمره)

۳ – نثر فارسی در دوره بیداری چه تحولاتی یافت؟

نثر به سمت سادگی و بی پیرایگی سوق یافت و به زبان مردم کوچه و بازار نزدیک شد. از دگرگونی هایی که در این دوره در نثر به وجود آمد، می توان به رواج و گسترش روزنامه نگاری، روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با ادبیات اروپا و تغییر مخاطب نوشته ها (از خواص به عامهٔ مردم) اشاره کرد.

۴ – چه عواملی در ایجاد نهضت بازگشت ادبی مؤثر بودند؟

الف)تاراج کتاب خانهٔ اصفهان که سبب شد تعدادی از کتاب های کتاب خانهٔ سلطنتی به دست مردم افتاد و ارتباط مجدّد اهل ذوق با ادب کهن برقرار شد.

ب) توجّه به ادبیات در دربار قاجاریه و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان

ج) تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیهٔ تزاری

www.kanoon.ir

موسیقی شعر (۶ نمره)

۵ – وزن ابیات زیر را در مقابل آن بنویسید. (نیاز به تقطیع در ورقه نیست؛ فقط وزن نوشته شود)

الف) درد عشقی کشیده ام که مپرس / زهر هجری چشیده ام که مپرس **فاعلاتن مفاعلن فعلن**

ب) از کرده خویشتن پشیمانم / جز توبه ره دگر نمی دانم **مفعول مفاعلن مفاعیلن** یا **مستفعلُ فاعلات مستفعل (مفعولن)**

۶ – بیت زیر را به صورت کامل تقطیع کرده و زیر هر مصراع علامت های هجایی آن را گذاشته و ارکان هر دو مصراع مشخص شده و ریتم و وزن هر رکن نوشته شود. پس از تعیین پایه های آوایی، وزن کامل مصراع را بنویسید.

ای سرو بلند قامت دوست / وه وه که شمایلت چه نیکوست

پایه های آوایی	ای سر و بُ / وَه وَه ک شَ	لَن د قا مَ / ما ی لت چِ	تِ دوست / نی کوست
خوشه های هجایی	– – U U	– U – U	– –
وزن واژه‌ها (ارکان عروضی)	مستفعلُ	فاعلاتُ	فع لن

***

پایه های آوایی	ای سر و / وه وه ک	بُ لن د قا / شَ ما ی لَت	مَ تِ دوست / چِ نی کوست
خوشه های هجایی	– – U	U – U –	– – U
وزن واژه‌ها (ارکان عروضی)	مفعولُ	مفاعلُن	فعولن

۷ – بیت زیر را از نظر تقطیع هجایی تکمیل کنید.

تا رفت مرا از نظر آن چشم جهان بین / کس واقف ما نیست که از دیده چه ها رفت

پایه های آوایی مصراع اول	تا رَف / ت مَ	**را از ن ظ**	**ران چش م ج**	هان بین
پایه های آوایی مصراع دوم	**کس وا ق ف**	ما نی / ست کِ	اَز دی دِ چِ	**ها رفت**

۸ – بیت زیر را به صورت کامل تقطیع کرده و زیر هر مصراع علامت های هجایی آن را گذاشته و ارکان هر دو مصراع مشخص شده و ریتم و وزن هر رکن نوشته شود. پس از تعیین پایه های آوایی، وزن کامل مصراع را بنویسید.

به صد جان ارزد آن رغبت که جانان / نخواهم گوید و خواهد به صد جان

بِ صَد جا نَر – – – U	زَ دان رغ بَت – – – U	کِ جا نان – – U
نَ خا هَم گو – – – U	یَ دُ خا هَد – – U	بِ صَد جان – – U
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعی

اختیارات شاعری زبانی به کار رفته در بیت بالا را با نشانی دقیق ذکر نمایید.

هجای ششم مصراع دوم تغییر کمیت مصوت دارد و کوتاه را بلند حساب کرده است.

زیبایی شعر (۶ نمره)

۹ – در ابیات زیر آرایه مراعات النظیر بین کدام واژه ها ایجاد شده است؟ مشخص کنید.

الف) مه روشن میان اختران پنهان نمی ماند / میان شاخه های گل مشو پنهان که پیدایی

مه / روشن / اختر – شاخه / گل

ب) باغ بی برگی / روز و شب تنهاست / با سکوت پاک غمناکش / ساز او باران ، سرودش باد

باغ و برگ – روز و شب – باران و باد – ساز و سرود

۱۰- در ابیات زیر تلمیح را مشخص کنید و درباره آن توضیح دهید.

الف) حرفی است این که خضر به آب بقا رسید / زین چرخ دل سیه، دم آبی ندید کس

تلمیح به ماجرای حضرت خضر و دست یابی او به آب حیات و جاودانه شدن ایشان.

ب) در آینه دوباره نمایان شد / با ابر گیسوانش در باد / باز آن سرود سرخ أنا الحق / ورد زبان اوست

تلمیح به گفته معروف حسین بن منصور حلاج که می گفت: اناالحق

۱۱ – آرایه تضمین را در عبارات و اشعار زیر پیدا کرده و ارتباط آن با قسمت های دیگر متن را مشخص کنید.

الف) عاکفان کعبه جلالش به تقصیر عبادت معترف که: « ما عبدناکَ حقَّ عبادتِک »

تضمین از سخن و حدیث پیامبر

ب) مکن گریه بر گور مقتول دوست / قل الحمدالله که مقبول اوست

اشاره به عبارت کوتاه الحمدلله در برخی آیات قرآن

۱۲ – در ابیات زیر لف و نشرها را یافته و نوع آن را مشخص کنید.

الف) فرو رفت و بر رفت روز نبرد / به ماهی نم خون و بر ماه گرد

لف ۱ لف ۲ نشر ۱ نشر ۲ مرتب

ب) روی و چشمی دارم اندر مهر او / کاین گهر می ریزد آن زر می زند

لف ۱ لف ۲ نشر۲ نشر ۱ مشوش

۱۳ – آرایه تضاد و تناقض را در ابیات زیر مشخص کنید.

- شکر ایزد که به اقبال کله گوشه گل / نخوت باد دی و شوکت خار آخر شد

نخوت با شوکت / گل با خار تضاد دارد.

- عجب مدار که در عین درد خاموشم / که درد یار پری چهره عین درمان است

عین درمان بودن درد متناقض نماست زیرا هر جا درد است درمان نیست.

- ز کوی یار می آید نسیم باد نوروزی / از این باد ار مدد خواهی، چراغ دل برافروزی

باد خاموش کننده است نه روشن کننده ! پس تناقض دارد.

- در نیابد حال پخته هیچ خام / پس سخن کوتاه باید؛ والسّلام

خام با پخته تضاد دارد.

www-kanoon.ir

نقد و تحلیل نظم و نثر (۴ نمره)

۱۴ – متن زیر را از کتاب « چرند و پرند » دهخدا از نظر ویژگی های زبانی دوره بیداری بررسی نمایید.

«باری، چه دردسر بدهم؟ آن‌قدر گفت و گفت و گفت تا ما را به این کار واداشت. حالا که می‌بیند آن روی کار بالاست، دست و پایش را گم کرده، تمام آن حرف‌ها یادش رفته. تا یک فرّاش قرمزپوش می‌بیند، دلش می‌تپد. تا به یک ژاندارم چشمش می‌افتد، رنگش می‌پرد. هی می‌گوید: امان از همنشین بد».

در متن از ترکیبات و مثال‌های عامیانه استفاده شده و زبان آن ساده و دور از پیچیدگی‌های فنی و ادبی ست. از ترکیب‌های عامیانه به کاررفته در این متن می توان به «چه دردسر بدهم»، «آن روی کار بالاست» و «رنگش می پرد» اشاره کرد. «امان از همنشین بد» نیز یکی از تعبیرات رایج عامیانه در زبان فارسی است. واژه‌های عربی نا آشنا کمتر دیده می‌شود. – واژه‌های بیگانه مانند ژاندارم (فرانسوی) در آن دیده می‌شود.– نثر ساده و قابل فهم است. – جملات نسبت به گذشته کوتاه‌تر هستند.

۱۵ – این سروده را در قلمرو ادبی بررسی کنید

گریه را به مستی بهانه کردم شکوه‌ها ز دست زمانه کردم
آستین چو از چشم برگرفتم سیل خون به دامان روانه کردم
از چه روی چون ارغنون ننالم؟ از جفایت ای چرخ دون ننالم
چون نگریم ز درد و چون ننالم دزد را چو محرم به خانه کردم؟

عارف قزوینی

سطح ادبی : ۱ – شعر به صورت تصنیف سروده شده است. ۲ – شاعر پایبند قافیه و ردیف نیست.

۳ – در ادامهٔ شعر، شاعر تساوی بیت ها را رعایت نمی کند.

۴ – به کار بردن آرایه های ادبی نظیر: استعاره، اغراق، کنایه، تشخیص و ...

مانند: استعارهٔ مکنیّه(تشخیص): دست زمانه / کنایه: آستین از چشم برگرفتن / اغراق: سیل خون به دامن رها کردن / تشبیه: سیل خون

۱۶ – شعر زیر را از نظر ویژگی های تاریخی دوره بیداری بررسی نموده و در چند مورد توضیح دهید.

ای مرغ سحر چو این شب تار بگذاشت ز سر سیاهکاری
وز نفحهٔ روح‌بخش اسحار رفت از سر خفتگان خماری
بگشود گره ز زلف زر تار محبوبهٔ نیلگون عماری
یزدان به کمال شد پدیدار و اهریمن زشت‌خو حصاری
یاد آر ز شمع مرده یاد آر

علی‌اکبر دهخدا

دهخدا این شعر را در قالب مسمط در رثای دوستش، میرزا جهانگیر خان شیرازی(ملقّب به صور اسرافیل) سردوه است. منظور از مرغ سحر، دهخدا و شمع نیز میرزا جهانگیر خان است. این شعر در وصف همهٔ آزادی خواهان است و نشان دهندهٔ اوضاع نابسامان و تیره روزی جامعهٔ آن زمان است. و در پایان سرنوشت شاعر آزادیخواه، که مرگ او در دهخدا تأثر ایجاد کرده است.